

Betänkande om avräkning av häktningstid m. m.

avgivet av nordiska straffrättskommittén

1. Inledning

Nordiska straffrättskommittén (NSRK) tillsattes i augusti 1960 efter beslut av justitieministrarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Kommittén fick i uppdrag att efter justitieministrarnas närmare bestämmande behandla frågor om enhetlig nordisk lagstiftning på straffrättens område samt att dryfta andra kriminalpolitiska frågor av principiell karaktär och gemensamt nordiskt intresse. Island inträdde i samarbetet år 1963. Kommittén består av en ledamot från vart och ett av de fem nordiska länderna, men det förutsätts att andra sakkuniga än kommitténs ledamöter kan delta i kommittésammanträdena.

Kommittén har hittills avlämnat tre betänkanden. I maj 1963 avgavs ett betänkande om konfiskation¹⁾ och i juni 1966 ett betänkande om preskription.²⁾ I april 1969 lämnades ett betänkande om villkorlig frigivning.³⁾ Kommittén har dessutom behandlat vissa andra straffrättsliga frågor av gemensamt nordiskt intresse. År 1962 avgavs ett yttrande om straffregistrering⁴⁾ och samma år inleddes överläggningar om bötesstraffets användning i de nordiska länderna. De straffrättsliga reglerna i Norden om psykiskt abnorma lagöverträdare togs upp till behandling år 1966.

Kontaktmännen för nordiskt lagsamarbete har genom beslut den 13 november 1970 överlämnat frågan om översyn av reglerna om avräkning av häktningstid till NSRK. Anledningen till beslutet är att man i det nordiska samarbetet rörande straffverkställighet har stött på vissa svårigheter som har sin grund i att avräkningsreglerna inte är enhetliga. Detta förhållande har också påpekats av de nordiska ländernas kriminalvårdschefer. Vidare har man i Sverige funnit att den där gällande avräkningsregeln, som inne-

¹⁾ Tryckt som bilaga till danska straffelovrådets betänkning om konfiskation (nr 355/1964) s. 91-103 och till norska straffelovrådets inställing om inndragning på grunn av straffbare handlinger (1970) s. 54-64.

²⁾ Tryckt som bilaga till danska straffelovrådets betänkning om straffretlig förældelse m. v. (nr 433/1966) s. 42-50 och till norska straffelovrådets inställing om strafferettslig foreldelse (1969) s. 23-30 samt i Nordisk udredningsserie 1967:15.

³⁾ Tryckt i Nordisk udredningsserie 1970:3.

⁴⁾ Tryckt i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1963 s. 5-12.

bär att frågan om avräkning beror på omständigheterna i varje särskilt fall, medför vissa nackdelar även på det nationella planet.

Kommittén har inte endast behandlat avräkning av häktningstid utan har låtit översynen omfatta avräkning över huvud taget av straffprocessuella frihetsberövanden. Föreliggande betänkande tar sålunda upp frågan om avräkning av tid för sådant frihetsberövande såväl vid ådömande av påföljd för brott som vid verkställighet av påföljd. Däremot behandlas inte sådant frihetsberövande som kan användas vid ingripande för misskötsamhet m. m. mot den som åtnjuter kriminalvård i frihet.

Till grund för betänkandet ligger kommitténs överläggningar i detta ämne vid möten i Helsingfors den 28 och 29 januari 1971 och i Stockholm den 4 juni 1971.

Nordiska straffrättskommittén består f. n. av följande fasta ledamöter:

från *Danmark*:

professor, dr. jur. Knud Waaben,

från *Finland*:

justitierådet Östen Elfving,

från *Island*:

professor Armann Snævarr,

från *Norge*:

høyesterettsjustitiarius Rolv Ryssdal,

från *Sverige*:

riksåklagaren Holger Romander.

Utöver dessa ledamöter har följande sakkunniga deltagit i behandlingen av frågan om avräkning av häktningstid:

från *Danmark*:

Folketingets ombudsmand L. Nordskov Nielsen,
direktør for fængselsvæsenet Hans Henrik Brydenscholt

från *Finland*:

lagstiftningsdirektören Henrik Grönqvist,
lagstiftningsrådet Per Lindholm

från *Norge*:

ekspedisjonsjef Helge Røstad,
konsulent Georg Fr. Rieber Mohn

från *Sverige*:

rättschefen Ulf Nordenson,
departementsrådet Olof Börjeson,
hovrättsassessorn Karin Ringberg.

Från isländsk sida har man inte deltagit i kommitténs behandling av förevarande ämne. Isländsk rätt har därför utlämnats i detta betänkande.

2. Gällande rätt

2.1 Danmark

2.1.1 Straffprocessuellt frihetsberövande m. m.

Huvudbestämmelserna om straffprocessuellt frihetsberövande finns i retsplejelovens kapitel 71 om "Anholdelse" och kapitel 72 om "Fængsling".

Anholdelse av en person som är misstänkt för brott kan antingen beslutas av rätten eller företas av polismyndighet eller i vissa fall av privatperson.

Den som anhålls skall senast 24 timmar efter gripandet inställas inför rätten för grundlovsförhör, om han inte frigges dessförinnan, (grundlovens § 71 och retsplejelovens § 774). Har anholdelse skett för en gärning för vilken fængsling inte är utesluten, kan rätten besluta att anhållandet skall bestå t.v. Senast inom tre gånger 24 timmar efter grundlovsförhörets slut skall dock frigivning ske eller beslut meddelas om fængsling eller annan åtgärd som kan ersätta fængsling.

Inställs den anhållne inte inför rätten inom föreskriven tid, skall underrättsdomaren på platsen, om han får kännedom om anholdelsen, avkräva polismyndigheten förklaring och eventuellt upphäva anholdelsen.

Fængsling beslutas av rätten efter förhandling ("retskendelse") när de i retsplejeloven angivna villkoren är uppfyllda. I stället för fængsling kan vissa mindre ingripande åtgärder beslutas, t. ex. tillsyn, bevakning i hemmet och föreskrift om uppehållsort. I praxis används alternativen till fængsling endast beträffande unga lagöverträdare.

I samband med beslut om fængsling bestämmer rätten viss tid inom vilken "forundersøgelse", som sker vid rätten, skall begäras eller åtal väckas. Denna tid kan förlängas. Om fængsling beslutas efter det att forundersøgelse har begärts eller åtal väckts, finns däremot inte någon bestämmelse om viss tidsfrist. När forundersøgelsen är avslutad, utsätter rätten viss tid inom vilken fængslingen hävs om inte åtal väcks dessförinnan eller rätten får sådana upplysningar att grundad anledning finns till förlängning av tiden.

Är den dömda fängslad när dom meddelas, kan fængslingen fortgå även efter domen.

2.1.2. Avräkning av frihetsberövande före dom

Enligt straffelovens § 86 skall den tid som den tilltalade har varit fängslad avräknas när domstol ådömer straff i målet. Avräkningsregeln omfattar också tid då den tilltalade har varit intagen för mentalobservation i målet, oavsett om han då har varit

fængslad eller ej. Avräkning får dock inte ske för fængslingstid som kan tillskrivas den tilltalades "eget forhold under sagen".

Avräkning kan beslutas vid ådömande av fængsel, hæfte eller böter samt vid de tidsbestämda påföljderna ungdomsfængsel, arbeidshus och sikkerhedsforvaring. Domstolen utmåter straffet utan hänsyn till fængslingstiden men i domen anges att straffet till viss del eller i sin helhet skall anses verkställt genom att den dömde har hållits fængslad. När avräkning av fængslingstid sker i samband med ådömande av ungdomsfængsel, arbeidshus eller sikkerhedsforvaring, inverkar avräkningen på föreskrivna minimum- och maximumtider. Också i villkorlig dom med utsatt straff görs avdrag för varetægtsfængsel. Om domen endast delvis är villkorlig, sker avdraget från den ovillkorliga delen av straffet. I fråga om villkorlig dom utan utsatt straff beslutas avräkning av fængslingstid först om och när domen undanröjs och ersätts av påföljd från vilken avräkning kan ske.

När villkoren i straffelovens § 86 är uppfyllda, är avräkning obligatorisk. Domstolen har dock möjlighet att skönsmässigt bestämma hur stor del av straffet som skall anses verkställt genom frihetsberövandet. Sålunda kan domstolen förordna att hela straffet skall anses verkställt. Så sker särskilt när straffet bestäms till böter. I fråga om fängelsestraff har ett par avgöranden i höjesteret gett till resultat att det sedan 1968 är praxis att låta den dömde få tillgodoräkna sig hela fængslingstiden. Tidigare avräknades i normalfallen endast två tredjedelar av fængslingstiden.

Som tidigare nämnts är avräkning utesluten om den tilltalades "eget forhold under sagen" har medfört att fængsling har kommit till stånd eller att fængslingstiden har förlängts. Från praxis före år 1968 finns flera fall då avräkning inte skedde därför att den tilltalade aktivt hade motverkat utredningen i målet, t. ex. genom lögnaktiga uppgifter som ledde till onödiga undersökningar, genom simulation av sinnessjukdom eller liknande, genom påverkan av vittnen, genom flyktförsök m. m. Det är rimligt att anta att åklagarmyndigheterna, när domstol numera normalt avräknar hela fængslingstiden, blir mera benägna att göra invändning om förkortning av den avräkningsbara tiden på grund av den tilltalades "eget forhold under sagen". Rättsläget i dag får dock anses oklart i denna del.

Avräkning av fængslingstid kan ske även i högre instans. Samma regler som vid avräkning i första instans gäller för avräkning vid fullföljd av talan.

2.1.3 Avräkning av frihetsberövande efter dom som sedermera vinner laga kraft.

Bestämmelserna om verkställighet av brottmålsdom finns i retsplejelovens kapitel 90. Enligt dessa bestämmelser kan brottmåls-

dom inte verkställas förrän tiden för talan mot domen enligt lagens allmänna regler har gått ut eller "ankeafkald" har meddelats.

Det ankommer på politimesteren att ombesörja domsverkstäl- ligheten. Justitieministeriet har meddelat närmare föreskrifter om strafftidens beräkning när den dömda har varit fängslad efter domens meddelande (bekendtgörelse nr 11 den 14 januari 1964 ändrad genom bekendtgörelse nr 408 den 13 december 1968). Straff- tiden räknas då från dagen för domens meddelande i de fall då en person, som i första instans har dömts till ovillkorligt frihets- straff är fängslad och domen inte överklagas. Överklagas domen, räknas strafftiden som påbörjad den dag då målet är slutligt av- gjort i högre instans. Om fullföljdstalan avvisas eller återkallas, beslutar högre rätt om avräkning av fängslingstid som infaller efter dom i lägre instans enligt avräkningsregeln i straffelovens § 86.

2.2 Finland

2.2.1 Straffprocessuellt frihetsberövande m. m.

Den som har ertappats eller på sannolika skäl är misstänkt för brott kan häktas under vissa i lag angivna förutsättningar. Häkt- ning beslutas av polismyndighet eller — sedan målet har före- varit vid domstol — av domstolen.

Om förutsättningarna för häktning är uppfyllda, kan den miss- tänkte anhållas i avvaktan på beslut om häktning. Anhållande kan ske även om sannolika skäl till misstanke om brott inte före- ligger. Beslut om anhållande meddelas av polismyndighet.

Enligt huvudregeln bör den som har anhållits antingen häktas eller försättas på fri fot senast tre dygn efter det att han beröva- des friheten. Om det finnes vara av synnerlig vikt, kan anhål- landet dock, trots att full anledning till häktning inte föreligger, förlängas med högst fjorton dygn. Utöver denna tid kan anhål- lande inte förlängas ens med den anhållnes samtycke. Till anhållningstiden räknas inte den tid som har åtgått till den anhål- nes normala befordrande till gärningsortens rannsaktionsmyndig- het. Sådan tid får dock uppgå till högst fyra dygn. Den absoluta maximitiden för anhållande är således 21 dygn. Så länge den miss- tänkte är anhållen hålls han i polisens förvar. När beslut om häkt- ning har fattats, bör han översändas till allmänt fängelse och sam- tidigt skall vederbörande domstol underrättas om häktningsbe- slutet. Domstolen måste därefter utan dröjsmål uppta målet till behandling, i stad senast åtta dygn och på landet en månad efter det domstolen har erhållit del av beslutet.

2.2.2 Avräkning av frihetsberövande före dom

Bestämmelserna om avräkning av frihetsberövande före dom finns i strafflagen 3 kap. 11 §, som fick sin nuvarande lydelse 2. 12. 1966/593. Den tilltalade har i princip rätt att få straffet reducerat med den tid han har varit berövad friheten före dom i målet. Avräkning beslutas av domstol i samband med utdömande av straff. Enligt lagrummets ordalydelse kan avräkning ske från frihetsstraff på viss tid, skiljande från utövning av tjänst (suspension) och bötesstraff. I praxis har avräkning gjorts även vid utdömande av fängelse eller böter som surrogatstraff för avsättning enligt strafflagen 2 kap. 9 §.

Avdrag kan göras såväl för den tid som den tilltalade har suttit häktad som för anhållningstiden. I praxis gör domstolarna dock inte avdrag för korta anhållningstider.

I första instans skall avräkning göras i skälig omfattning, om det inte föreligger grundad anledning att inte göra avräkning. Domstolen kan underlåta att avräkna tid för anhållande och häktning t. ex. om den dömde själv utan giltigt skäl har förlängt rannsakingstiden. Avräkning bör däremot göras om förlängningen beror på omständigheter som den tilltalade inte kan anses svara för, t. ex. om rannsakingstiden har förlängts på grund av sinnesundersökning.

I högre instans får avdrag göras för frihetsberövande som infaller efter dom i lägre instans, om den dömde har sökt ändring och får domen mildrad eller det annars föreligger synnerliga skäl till avdrag. I praxis anses den dömde ha fått domen mildrad såväl när straffet har minskats som när skadestånd har nedsatts. Synnerliga skäl till avdrag föreligger t. ex. när det har dragit ut på tiden mellan underrättens och överrättens dom utan att förlängningen har berott på den dömde. Som exempel på sådan förlängning nämns i förarbetena att målet fördröjts på grund av en häktad medtilltalads besvärstalan.

När lagens förutsättningar är uppfyllda, är avräkning obligatorisk. Det har dock överlämnats till domstol att bestämma med hur lång tid avräkning får ske. Enligt strafflagen 3 kap. 11 § skall avräkning göras med vad som är skäligt. I regel avdras hela rannsakingstiden, om den tilltalade döms till fängelsestraff, men ofta bara tre fjärdedelar av tiden, om han döms till tukthusstraff. Detta beror på att domstolarna analogt tillämpar regeln i strafflagen 7 kap. 5 § mom. 2 punkt 2, enligt vilken fängelsestraff som förvandlas till tukthusstraff skall reduceras med en fjärdedel. Den omständigheten att det straff som återstår efter avdraget underskrider ifrågavarande straffarts eller latituds minimum, utgör inte hinder för avdrag.

2.2.3 Avräkning av frihetsberövande efter dom som sedermera vinner laga kraft

Bestämmelserna om beaktande av tid i häkte vid beräkning av strafftid finns i 1889 års förordning om verkställighet av straff. F. n. gäller att det ankommer på justitieministeriet att bestämma om och i vilken utsträckning fördröjning eller avbrott i verkställigheten, som har skett utan den dömdes förskyllan, skall tillgodoräknas honom som strafftid.

Genom lag den 23 april 1971 har emellertid straffverkställighetsförordningen ändrats i vissa delar. Ändringarna träder i kraft den 1 september 1971. Enligt den nya lagen räknas strafftiden för den som är häktad senast från den dag domen vinner laga kraft. Strafftiden börjar löpa tidigare, om den dömda samtycker till detta. Om sådant samtycke lämnas inom "tiden för anmälan av missnöje", räknas strafftiden från den dag domen avkunnades eller gavs. Över underrätts dom skall missnöje anmälas inom en vecka och över överrätts dom inom 21 dagar från det domen gavs.

2.3 Norge

2.3.1 Straffprocessuellt frihetsberövande m. m.

Bestämmelser om processuellt frihetsberövande i avvaktan på rättegång och dom samt verkställighet av domen finns i straffeprocesslovens 19 kap. om "Paagribelse og Faengsling". Den som är på skälig grund misstänkt för brott kan "pågrypes", när vissa i kapitlet angivna förutsättningar är uppfyllda. Enligt huvudregeln i straffprocessloven beslutar rätten om pågripelse. Om det är fara i dröjsmål med sådant beslut, kan åklagarmyndigheten förordna om pågripelse och i praxis är det vanligt att åklagarmyndigheten gör sådant förordnande.

När pågripelse har skett, skall den pågrepne snarast möjligt och senast dagen efter pågripelsen inställas inför rätten som vid särskild förhandling prövar frågan om den pågrepne skall underkastas "varetektsfengsel". Beslut i frågan meddelas genast vid förhandlingen. Om rätten beslutar att fängsla den misstänkte, skall fastställas en tidsfrist för "fengslingen". Denna frist kan förlängas. Döms den tilltalade för brottet och är han fängslad vid domstillfället, kan han hållas kvar i varetekt, om inte rätten förordnar annorlunda.

Enligt straffeprocesslovens § 210 kan misstänkt tvångsintas på sjukhus för rättspsykiatrisk undersökning och observation enligt beslut av rätten.

2.3.2 Avräkning av frihetsberövande före dom

Enligt straffelovens § 60 kan domstol besluta att den tid som den dömda har varit underkastad varetektsfengsel skall dras av

från det straff som utdöms i målet. Uttrycket "varetektsfengsel" omfattar inte bara sådant processuellt frihetsberövande som har beslutats av rätten utan även den "pågripelse" som vanligen har föregått varetektsfengslingen, alltså varje frihetsberövande som den tilltalade har undergått enligt bestämmelserna i straffprocesslovens 19 kap. om pågripelse och fengsling. Avräkningsregeln i straffeloven omfattar dessutom den tid som den tilltalade har varit tvångsintagen på sinessjukhus för rättspsykiatrisk undersökning enligt straffprocesslovens § 210.

Enligt ordalagen i straffelovens § 60 bör avdrag göras för tid i varetekt men i praxis innebär bestämmelsen att avdrag *skall* ske. I lagtexten heter det vidare att varetektsfengsel bör avräknas "helt eller delvis" men det är fast praxis att ge den tilltalade fullt avdrag för varje dag av frihetsberövande före domen. I lagen anges också som villkor för rätten till avräkning, att det är fråga om varetektsfengsel som den tilltalade "ikke ved sitt forhold under saken har pådratt sig". Denna begränsning kan leda till att den tilltalade bara får delvis avdrag t. ex. vid flyktförsök. I praxis ges dock nästan utan undantag fullt avdrag.

Avräkning kan göras vid utdömande av "straff" dvs. fängelse, ungdomsfängelse och böter. Om tiden för det processuella frihetsberövandet är lika lång eller längre än det frihetsstraff som senare ådöms, förordnas regelmässigt att straffet skall anses avtjänat i sin helhet genom frihetsberövandet. Om detta är något kortare än det straff som brottet förskyller, händer det att domstolarna likväl anser hela straffet avtjänat genom tiden i varetekt. Vid utdömande av böter som enda straff kan man teoretiskt först bestämma bötesstraffet och därefter göra avräkning, men i praxis tar man hänsyn till tiden i varetekt direkt vid straffmätningen. När ungdomsfängelse ådöms, fastställer domstolen den tid som skall avräknas och denna tid beaktas sedan när man i administrativ ordning beräknar minimi- och maximitider för uppehåll i anstalt.

Varetektsavdrag ges också vid villkorlig dom, som kan ha formen av anstånd med straffverkställigheten helt eller delvis eller med anstånd av ådömande av straff (domsutsettelse). När den dömde får anstånd med verkställighet av frihetsstraff, görs avräkning på samma sätt som vid ovillkorligt straff. Är domen delvis villkorlig, görs som regel avdrag i den ovillkorliga delen av straffet. Vid domsutsettelse anges i domsskålen den tid den dömde har varit underkastad varetektsfengsel så att avdrag kan göras om straff senare utdöms. Avdrag görs också om den dömde under prövotiden begår nytt brott och får ett gemensamt straff för detta brott och den brottslighet som omfattas av den villkorliga domen.

I högre instans ges också avdrag för varetektsfengsel som den dömde har varit underkastad i tiden mellan domen i första instans

och det slutliga avgörandet. Detta gäller oberoende av om åklagaren eller den dömde har fört talan mot domen och oberoende av utgången i målet.

2.3.3 Avräkning av frihetsberövande efter dom som sedermera vinner laga kraft

Enligt straffprocesslovens § 475 inräknas varetektstid efter dom som sedermera vinner laga kraft oavkortad i verkställighetstiden, om inte den dömde "selv har foranlediget oppholdet" i varetektsfængsel. Beslut om avdrag enligt denna bestämmelse meddelas av åklagarmyndigheten.

För avräkning på verkställighetsstadiet uppställs i realiteten samma villkor som för det avdrag som beslutas av domstol enligt straffelovens § 60. Riksadvokaten har i cirkulärskrivelse till statsadvokaterna uppmanat dem att följa den praxis domstolarna följer vid tillämpningen av nämnda paragraf.

Straffprocesslovens § 475 tillämpas på det sättet att den dömde får fullt avdrag för varetektstid som infaller efter dom som inte överklagas av någondera parten. Detta gäller således om tiden i varetekt har blivit förlängd därför att den dömde har tagit betänketid. Även i de fall då den dömde har fullföljt talan, men denna inte tas upp till behandling i högre instans, t. ex. när hans talan blivit "avvist som grunnløs" av Høyesteretts kjæremålsutvalg, får den dömde fullt avdrag för den tid han har varit fängslad efter meddelande av den dom som sedermera vinner laga kraft och fram till beslut om verkställighet.

2.4 Sverige

2.4.1 Straffprocessuellt frihetsberövande m. m.

Huvudbestämmelserna om straffprocessuellt frihetsberövande finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB), som innehåller regler om häktning och anhållande. Den som är på sannolika skäl misstänkt för brott kan häktas på vissa grunder. I vissa fall skall övervakning i hemmet eller på lämplig anstalt ordnas i stället för häktning. Häktning beslutas av rätten (1—4 §§).

När det finns skäl till häktning, kan den misstänkte anhållas i avbidan på rättens beslut. Anhållande kan också ske, när det inte finns fulla skäl till häktning men det finnes vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avbidan på ytterligare utredning. Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren (5 §).

Finns skäl till anhållande men kan beslut därom inte utan fara avvaktas, får polisman även utan beslut gripa den misstänkte. Envar har också rätt att under vissa omständigheter gripa den som anträffas på bar gärning eller flyende fot eller den som är

efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Den som har anhållits eller gripits skall, så snart ske kan, inställas för förhör inför anhållningsmyndigheten eller särskilt förordnad polisman. I fråga om gripnen skall anhållningsmyndigheten omedelbart besluta om han skall anhållas eller friges (7 och 8 §§).

Anhållningsmyndigheten skall i princip sist dagen efter det att anhållningsbeslutet verkställts till rätten avlåta framställning om den anhållnes häktande. Framställningen kan emellertid anstå i ytterligare fyra dagar, men om framställning inte sker senast vid den tidpunkten skall den anhållne friges omedelbart (12 §).

När häktningsframställning har kommit in till rätten, skall häktningsförhandling hållas så snart det kan ske och, om synnerliga hinder inte möter, senast på fjärde dagen efter det att framställningen inkom. Utsätter rätten målet till huvudförhandling inom en vecka, kan häktningsförhandlingen anstå till dess (13 §). Häktningsförhandling skall i princip fortgå utan avbrott. När förhandlingen är avslutad, meddelas omedelbart beslut i häktningsfrågan (15 och 16 §§). Döms den misstänkte för brottet och är han häktad, kan rätten besluta att han i häkte skall avbida att domen vinner laga kraft. Är den misstänkte på fri fot, kan rätten förordna att han skall häktas (21 §).

Den som är misstänkt för brott kan utan att vara anhållen eller häktad hållas kvar för förhör i högst 12 timmar (23 kap. 9 § RB).

Enligt 9 § lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning kan den som skall genomgå rättspsykiatrisk undersökning och är på fri fot tvångsvis intas på rättspsykiatrisk klinik, om det finns skäl att anta att han inte kommer att frivilligt medverka till undersökningen. Rätten beslutar om sådan intagning. I beslutet skall fastställas den längsta tid, högst tre veckor, under vilken den misstänkte får hållas kvar på kliniken. Rätten kan förlänga denna tid med ytterligare högst tre veckor.

2.4.2 Avräkning av frihetsberövande före dom

Enligt huvudregeln om avräkning av häktningstid, 33 kap. 3 § BrB, kan domstol i samband med att den dömer till straff reducera straffet med hänsyn till att den tilltalade har varit häktad i målet. Hänsyn får då inte tas till häktningstid som infaller efter domens meddelande. Avräkning kan ske vid utdömande av fängelse på viss tid, böter, suspension eller disciplinstraff.

Den svenska avräkningsregeln är fakultativ. Domstol kan förordna om avräkning, om det prövas skäligt med hänsyn till omständigheterna. I förarbetena till den bestämmelse i strafflagen som i denna del hade samma lydelse som den nuvarande bestämmelsen i brottsbalken (prop. 1945:342 s. 183 och SOU 1944:50 s. 278) samt i den sedvanliga kommentären till brottsbalken,

Brottsbalken III s. 271, har gjorts vissa uttalanden om vilka omständigheter som bör beaktas vid prövning av avräkningsfrågan. Bl. a. framhålls, att den dömde i allmänhet känner sig mera rättvist behandlad, om han av domen kan se att avräkning har skett. Det kan från den synpunkten ibland vara bättre att utmäta ett något högre straff och sedan avräkna än att ge ett lägre straff utan avräkning, även om resultatet i verkligheten skulle bli det samma. Vidare sägs att orsaken till häktning eller till häktningstidens längd bör vara av betydelse för bedömningen av avräkningsfrågan. Har tiden förlängts genom att den tilltalade fördröjt utredningen, är skälen mindre starka för avräkning än om häktningstiden har blivit förlängd utan hans förvållande. Det är emellertid inte meningen att avräkning skall användas som belöning för medgörlighet. När rättspsykiatrisk undersökning har verkställts, torde avräkning regelmässigt böra ske. I kommentaren nämns också att avräkning knappast kommer i fråga vid helt korta häktningsstider inom ramen för en normal process utan förseningar.

Avräkning av häktningstid sker även i högre instans. Sådan avräkning följer i princip samma regler som avräkning i första instans. Under förarbetena till BrB föreslogs en uttrycklig regel om att avräkning alltid skulle ske, om den häktade efter överklagande fick straffnedsättning. Departementschefen avböjde en sådan bestämmelse, eftersom den ansågs kunna leda till fullföljd i ett stort antal mål i vilka det inte fanns anledning att överklaga. Enligt departementschefen borde överrätterna dock vara tämligen liberala med avräkning. Om den dömde hade framgång med fullföljden, borde sålunda avräkning ske regelmässigt (prop, 1962:10 C s. 369).

För ungdomsfängelse och internering samt anstaltsbehandling som ingår i skyddstillsyn enligt 28 kap. 3 § BrB finns en specialregel om avräkning i högre instans. Denna regel är tillämplig i de fall då sådan påföljd efter underrätts dom har börjat verkställas på grund av nöjdförklaring av den dömde eller efter domstolens förordnande om omedelbar verkställighet. Om domen överklagas och överrätt i stället dömer till någon av de påföljder vid vilka avräkning kan ske enligt huvudregeln, nämligen fängelse på viss tid, böter, suspension eller disciplinstraff, får överinstansen, om det prövas skäligt med hänsyn till omständigheterna, förordna att det nya straffet skall anses till viss del eller i sin helhet verkställt genom vården eller behandlingen i anstalt. Häktningstid kan inte avräknas enligt denna bestämmelse, eftersom sådan tid inte avräknas enligt denna bestämmelse, eftersom sådan tid inte är avräkningsbar enligt BrB vid påföljderna ungdomsfängelse, internering och skyddstillsyn.

Högre rätt är inte bunden av vad lägre rätt har beslutat i fråga

om avräkning utan kan ändra beslut om avräkning i lägre instans oavsett om talan har fullföljts i den delen.

I brottsbalksregeln anges inte med hur lång tid avräkning får ske. Domstol kan förklara att straffet skall anses till viss del eller i sin helhet verkställt genom den tilltalades hållande i häkte. Den tid med vilken avräkning kan ske är således inte begränsad till häktningstiden. Enligt förarbetena till bestämmelsen (prop. 1962: 10 s. 369) bör det inte bli fråga om några större avvikelser, när avräkning sker utöver den verkliga häktningstiden. Straffskalans minimum bör inte underskridas genom avräkning. Avsikten synes vara att möjligheten att avräkna längre tid än häktningstiden skall kunna användas i de fall, då man vill anse ett straff till fullo verkställt fastän häktningstiden är några dagar kortare än straffet.

Utanför BrB finns sedan den 1 april 1969 en särskild bestämmelse om avräkning av viss häktningstid vid verkställighet av ungdomsfängelse eller internering. Avräkningsregeln finns intagen i 22 § lagen (1964:541) om behandling i fångvårdsanstalt (behandlingslagen). Den tillkom i samband med att lagen om rättspsykiatrisk undersökning ändrades så, att det blev möjligt att förvara häktade som väntar på att genomgå rättspsykiatrisk undersökning på fångvårdsanstalt i stället för i häkte eller på rättspsykiatrisk klinik. Ändringen i den senare lagen motiverades med att den häktade får bättre möjligheter till arbete och gemenskap på fångvårdsanstalt (prop. 1969:22, 1 LU 1969:19; Rskr. 105).

Den nya regeln i 22 § behandlingslagen avser dem som efter att som häktade ha undergått rättspsykiatrisk undersökning döms till ungdomsfängelse eller internering. Utlåtande över sådan undersökning skall, om anstånd inte medges, avlämnas till rätten inom sex veckor från det beslutet om undersökningen inkom till den klinik eller den station till vilken undersökningen hör. Om utlåtandet avges efter sexveckorstidens utgång, skall den överskjutande tiden enligt avräkningsregeln anses som tid under vilken ungdomsfängelse eller internering har verkställts i anstalt. Avräkningsregeln har sålunda betydelse för beräkning av såväl minsta som längsta tid för anstaltsvård vid dessa påföljdsformer. Regeln verkar automatiskt och avräkningen sker på verkställighetsstadiet genom beslut av ungdomsfängelse- resp. interneringsnämnden. Den nya lagstiftningen innebär i viss mån ett lagfästade av praxis, enligt vilken hänsyn inte sällan togs till häktning i samband med rättspsykiatrisk undersökning, av ungdomsfängelsenämnden när det gällde att förordna om vård utom anstalt och av domstol när det gällde att bestämma minsta tiden för internering.

2.4.3 Avräkning av frihetsberövande efter dom som sedermera vinner laga kraft

Bestämmelser om doms befordran till verkställighet och om beräkning av strafftid finns i behandlingslagen. Dom, varigenom någon har ådömts fängelse, ungdomsfängelse eller internering kan i princip verkställas, när den vinner laga kraft mot den dömde, alltså utan hinder av fullföljd från åklagare eller målsägande (4 § första stycket och 11 §).

I vissa fall skall dom verkställas omedelbart utan hinder av laga kraft, antingen på grund av domstols förordnande, t. ex. dom på ungdomsfängelse enligt 29 kap. 1 § BrB, eller direkt på grund av föreskrift i lag, t. ex. vid förändring av påföljd på verkställighetsstadiet enligt 38 kap. 9 § jämförd med 34 kap. 10, 12 och 13 §§ BrB (4 § andra stycket).

För den som är häktad börjar strafftiden löpa, när domen får verkställas. Tiden dessförinnan räknas alltså som häktningstid och ingår inte i strafftiden (16 § första stycket och 22 § första stycket). Den dömde har möjlighet att genom nöjdförklaring avstå från talan mot domen såvitt avser den ådömda påföljden och medge att påföljden får verkställas. Nöjdförklaring avges i viss form och är bindande. Har talan mot domen fullföljts, anses denna återkallad genom förklaringen (5 och 10 §§).

Avges nöjdförklaring, får domen verkställas omedelbart. Är den dömde häktad i målet, börjar strafftiden löpa i stället för häktningstiden. Om häktad avger nöjdförklaring inom tio dagar från den dag domen meddelades, räknas strafftiden från den dagen (16 § andra stycket och 22 § första stycket).

3. Överväganden

3.1 Allmänna synpunkter

I samtliga nordiska länder finns regler om att den som är misstänkt för brott kan berövas friheten i samband med utredning om brottet och på vissa grunder hållas i fängsligt förvar i avvaktan på rättegång och dom. Frihetsberövande kan också ske efter domen i syfte att säkerställa verkställighet av denna. Sådant straffprocessuellt frihetsberövande förekommer huvudsakligen i två former. Dessa benämns i Finland och Sverige anhållande och häktning, i Danmark anholdelse och varetægtsfængsling samt i Norge pågripelse och fængsling. Anhållande (med detta uttryck avses i fortsättningen också anholdelse och pågripelse) beslutas i regel av polis- eller åklagarmyndighet, medan häktning (härmed avses i det följande även fængsling och fængsling — med visst undantag i finsk rätt — kräver beslut av domstol. Som straffprocessuellt tvångsmedel i avbidan på lagakraftägande dom fungerar häktning.

Kommittén har undersökt i vad mån man i de nordiska länderna kan tillgodoräkna den brottslige den tid som han har varit anhållen och/eller häktad i målet. Man har konstaterat att lagstiftningen i samtliga nordiska länder innehåller regler om sådant tillgodoräknande. Lagstiftningen är i viss utsträckning likartad men väsentliga olikheter föreligger, framför allt i fråga om den omfattning i vilken avräkning får ske. I detta avseende finns skiljaktigheter beträffande både den regelmässighet med vilken avräkning kan göras och den tid som kan tillgodoräknas.

Inom Norden finns ett praktiskt betydelsefullt samarbete i fråga om straffverkställighet. Samarbetet bygger på enhetlig lagstiftning och innebär i princip att brottmålsdom som har meddelats i ett nordiskt land kan verkställas i något av de andra. Det är uppenbart att olikheter i de nordiska ländernas regler om avräkning av häktningstid o. dyl. är till klar nackdel för detta samarbete. Kommittén finner det därför angeläget att skapa enhetliga regler för Norden i fråga om avräkning av tid för straffprocessuellt frihetsberövande.

Anhållande och häktning är processuella tvångsmedel som får tillgripas när det med skäl kan befaras att den som är misstänkt för brott skall avvika, försvåra brottsutredningen eller fortsätta sin brottsliga verksamhet. Sådant frihetsberövande är alltså till sitt syfte en processuell åtgärd och inte ett straff. Straffprocessuellt frihetsberövande har dock faktiskt sådan karaktär att den anhållne eller häktade upplever det som straff. Kommittén är därför enig om att likformiga nordiska avräkningsregler bör grundas på principen att tid i arrest eller häkte skall jämföras med frihetsstraff. Avräkningsreglerna bör vara så utformade att reaktionen mot brottet totalt sett inte blir strängare för den som har varit anhållen eller häktad än för den som har varit på fri fot.

Med utgångspunkt från denna principiella inställning tar kommittén i det följande upp olika frågor rörande avräkningsinstitutet. Därvid skiljer man mellan avräkning av tid för anhållande och/eller häktning som infaller före dom i första eller högre instans och avräkning av häktningstid som infaller efter dom som sedermera vinner laga kraft.

3.2 *Avräkning av frihetsberövande före dom*

3.2.1 *Avräkning vid olika påföljder*

Som tidigare nämnts innehåller strafflagstiftningen i samtliga nordiska länder regler om att straffprocessuellt frihetsberövande skall eller kan beaktas av domstol när påföljd ådöms. Reglerna förutsätter att domstol bestämmer straffet oberoende av tiden för frihetsberövande men samtidigt beslutar att straffet skall anses till viss del eller i sin helhet verkställt genom frihetsberövandet.

När det gäller de påföljder vid vilka avräkning kan förekomma kan konstateras, att avräkning i samtliga länder kan ske när domstol ådömer frihetsstraff på viss tid, i Danmark fængsel och hæfte, i Finland tukthus och fängelse, i Norge fængsel samt i Sverige fängelse. Det är också i samtliga länder möjligt att göra avräkning vid utdömande av bötesstraff.

I fråga om tidsbestämda frihetsberövande påföljder föreligger dock skillnader mellan de nordiska länderna. I Danmark och Norge är det möjligt att göra avräkning vid vissa tidsbestämda påföljder för vilka det finns bestämmelser om minimi- och maximitider, nämligen i Danmarks ungdomsfængsel, arbejds- og sikkerhedsforvaring och i Norge ungdomsfængsel. När det gäller ungdomsfängelse eller internering finns i Sverige en specialregel om avräkning av tid under vilken häktad har genomgått rättspsykiatrisk undersökning. Den del av undersökningstiden som överstiger den föreskrivna maximitiden om sex veckor skall tillgodoräknas den dömde. Den överskjutande tiden anses som tid under vilken ungdomsfängelse eller internering har verkställts i anstalt. Denna avräkningsregel är — till skillnad från övriga svenska bestämmelser om avräkning av häktningstid — helt automatisk och avräkningen sker på verkställighetsstadiet.

I Danmark, Finland och Norge kan avräkning av frihetsberövande före dom förekomma också vid villkorlig dom med utsatt straff. I Danmark och Norge kan även frihetsberövande i mål vari den tilltalade har dömts till villkorlig dom utan utsatt straff avräknas, men först om och när straff senare bestäms.

Det visar sig sålunda att lagstiftningen i de nordiska länderna i fråga om avräkning vid tidsbestämda påföljder och villkorlig dom eller skyddstillsyn inte är enhetlig. Dansk og norsk lagstiftning går längst och medger avräkning vid dessa påföljdsformer. Kommittén anser att avräkning av straffprocessuellt frihetsberövande före dom i princip bör göras vid varje påföljd som är så bestämd till sitt mått att det finns grund för att beräkna avdrag för häktningstid o. dyl. Därför förordas att det danska och norska systemet görs till förebild i detta avseende. Avräkning bör sålunda vara möjlig — förutom vid böter och tidsbestämt fängelsestraff — vid sådana relativt tidsbestämda påföljder som ungdomsfängelse och internering liksom vid villkorlig dom med utsatt straff. Vid ådömande av villkorlig dom utan utsatt straff eller skyddstillsyn kan avräkning visserligen inte ske från sådan påföljd men också straffprocessuellt frihetsberövande i mål, vari sådan påföljd ådömts, bör kunna tillgodoräknas den dömde på sått som skall anges i det följande.

Avräkning bör beslutas av domstol i samband med ådömande av påföljden, och avdragets omfattning bör anges i domen. Vid ungdomsfängelse och internering bör avräkningen — som nu

redan sker i Danmark och Norge — tas i beaktande vid beräkning av minimi- och maximitider för omhändertagande på anstalt. Vid villkorligt anstånd med straffs ådömande och vid skyddstillsyn kommer avdraget att aktualiseras först vid ett undanröjande av påföljden. Detta bör gälla även om det i domen föreskrivs behandling i anstalt under viss del av prövotiden. Redan i den första domen bör emellertid utsägas med vilken tid sådan avräkning får ske, om den ådömda påföljden senare skulle komma att ersättas av påföljd vid vilken avräkning kan ske.

3.2.2 Avräkning vid olika former av straffprocessuellt frihetsberövande

I de nordiska länderna inleds frihetsberövande före dom med anhållande som beslutas av polis- eller åklagarmyndighet och sedan övergår i häktning som — med visst undantag i finsk rätt — beslutas av domstol. Avräkning av frihetsberövande före dom kan i samtliga nordiska länder göras i fråga om häktningstid. Tid för anhållande kan avräknas endast i Finland och Norge. I Finland avdras dock inte helt korta anhållningstider. I Norge däremot görs avdrag även för enstaka dagar.

Om den misstänkte undergått sinnesundersökning i målet, kan man i Danmark, Finland och Norge avräkna den tid som han efter särskilt beslut med anledning av förordnandet om sinnesundersökning har varit intagen på sjukhus för undersökningen.

I Sverige kan också i vissa fall medges avdrag för tid i fångvårdsanstalt på grund av omedelbar verkställighet av ungdomsfängelse, internering eller anstaltsbehandling i förening med skyddstillsyn. Sådant avdrag kan beslutas av överrätt som ådömer böter, fängelse, suspension eller disciplinstraff i stället för den påföljd som har börjat verkställas.

Inom kommittén råder enighet om att varje form av frihetsberövande före dom i princip bör avräknas när påföljden bestäms. Det frihetsberövande som i tiden kan sträcka sig längst, nämligen häktning, är redan avräkningsbart enligt lagstiftningen i samtliga nordiska länder. Med häktning bör i detta sammanhang likställas sådant omhändertagande på anstalt som i vissa fall kan tjäna som ersättning för häktning. Fråga är nu i första hand om även tid för anhållande bör tillgodoräknas den misstänkte. Anhållningstiden är som regel kort och en regel om avdrag skulle endast innebära att straffet kan avkortas med ytterligare några få dagar. Även en sådan mindre avkortning är emellertid betydelsefull för den som varit berövad friheten. Kommittén anser därför att man som mönster för enhetliga nordiska regler bör välja den finska och norska regleringen och tillgodoräkna den tilltalade även tid för anhållande. Kommittén är enig om att sådan avräkning i

princip bör ske också i de fall då anhållande inte har följts av häktning. Å andra sidan är kommittén medveten om att det i praktiken uppkommer svårigheter att låta varje kort frihetsberövande leda till avräkning. Kommittén har därför inte ansett sig vilja förorda att Danmark, Finland och Sverige, som nu inte har regler om avräkning av helt korta frihetsberövanden, inför regler om avräkning av tid för anhållande som har varat i mindre än 24 timmar.

Vid sinnesundersökning i brottmål förekommer tvångsvis genomfört frihetsberövande som inte har sin grund i de vanliga straffprocessuella tvångsmedlen anhållande och häktning. Sådant frihetsberövande bör — liksom f. n. gäller enligt dansk, finsk och norsk rätt — kunna avräknas efter samma grunder som häktningstid.

3.2.3 Obligatorisk eller fakultativ avräkning

I dansk, finsk och norsk rätt kan avräkningsreglerna sägas vara obligatoriska, medan så inte är fallet enligt svensk rätt. Innebörden av de danska, finska och norska reglerna är att tilltalad, som varit berövad friheten före dom i målet, har rätt att tillgodoräkna sig denna tid. Denna rätt är dock inte ovillkorlig, utan avräkning kan underlåtas under vissa omständigheter. Enligt den svenska bestämmelsen är avräkning inte huvudregel, utan det överlämnas åt domstolens fria prövning att efter omständigheterna besluta om avräkning i varje särskilt fall.

Det finns sålunda i detta avseende en tydlig skillnad mellan de danska, finska och norska avräkningsreglerna, å ena sidan, och den svenska avräkningsregeln, å andra sidan. Denna skillnad framträder ännu tydligare i praxis. Av vad kommittén har inhämtat i fråga om praxis i de olika länderna framgår sålunda, att avräkning sker praktiskt taget utan undantag i Danmark och Norge, medan man är något mera restriktiv i Finland. De svenska domstolarnas praxis är föga enhetlig. I Sverige torde det dock vara fast praxis att inte medge avräkning för korta häktningstider (2-3 veckor) i första instans. Däremot tillgodoräknas den dömda regelmässigt häktningstid som har förlängts på grund av rättspsykiatrisk undersökning. En svårighet vid bedömningen av svensk domstolspraxis är, att det inte kan uteslutas att domstolarna har gjort s. k. tyst avräkning, dvs. utmätt straffet med hänsyn till häktningstiden utan att uttryckligen ange detta i domen.

Kommittén anser att flera skäl talar för att avräkning av tid för sådant frihetsberövande före dom som berörts i det föregående skall vara obligatorisk vid utdömande av straff. Sålunda kan man från rent principiella synpunkter hävda att tid, varunder den tilltalade varit berövad friheten i avvaktan på lagföring, alltid

skall tillgodoräknas honom och inte får fungera som ett tilläggsstraff. Ett tungt vägande skäl är vidare att ett sådant system redan fungerar väl i större delen av Norden. I både Danmark, Finland och Norge har man positiva erfarenheter av obligatoriska regler om avräkning av frihetsberövande före dom. Den svenska fakultativa regeln däremot kan befaras ha lett till bristande enhetlighet i domstolarnas praxis. Detta är en nackdel som skulle kunna undanröjas med en fast regel om avräkning. På skäl som nu anförts förordar kommittén en i princip obligatorisk avräkningsregel.

Kommittén har övervägt om avräkning bör ske helt undantagslöst eller bör kunna underlåtas om särskilda skäl talar emot att den tilltalade får tillgodoräkna sig tiden för frihetsberövande, t. ex. flyktförsök, undanröjande av bevis eller simulation av sinnessjukdom. Kommittén förordar en helt automatisk regel utan undantag. En sådan regel stämmer bäst med principen att man inte bör använda sanktioner mot tilltalad som motarbetar lagföringen. Vidare anser kommittén att en undantagslös regel är bäst ägnad att skapa rättslikhet i Norden.

I de nordiska avräkningsbestämmelserna anges inte med hur lång tid avräkning får ske. I Danmark ges dock avdrag för hela häktningstiden i praktiskt taget samtliga fall. I Finland ges i regel avdrag med hela tiden för frihetsberövande, om den tilltalade döms till fängelse, men ofta med bara tre fjärdedelar av tiden, om han döms till tukthus. I norsk praxis ges alltid avdrag för hela den tid som den tilltalade varit anhållen och häktad. Den svenska avräkningsregeln torde tillämpas så att avdrag görs för den del av häktningstiden som överstiger vad man anser vara normal häktningstid. I samtliga nordiska länder gäller att avräkning inte är begränsad till tiden för frihetsberövandet. Om denna tid är något kortare än strafftiden, kan straffet likväl anses verkställt i sin helhet genom frihetsberövandet.

Kommittén förordar — med den begränsning som tidigare nämnts i fråga om kortare tid för anhållande än 24 timmar — att avdrag görs för hela tiden av frihetsberövande, som föregått dom, efter principen att en dags frihetsberövande motsvarar en dag av straffverkställighet i anstalt. En smidig tillämpning av avräkningsinstitutet förutsätter dock att frihetsstraff som är något längre än tid för avräkningsbart frihetsberövande bör kunna anses verkställt i sin helhet genom frihetsberövandet före dom. I fråga om tidsobestämda påföljder bör avdraget inverka på minimi- och maximitiderna. Vid bötesstraff får domstolen göra en skälighetsbedömning. Fasta skalor för beräkning av avdrag torde inte ha någon funktion att fylla. När böter förekommer i kombination med annan påföljd t. ex. villkorlig dom eller skyddstillsyn, bör avräkning inte göras i bötesstraffet utan i den andra på-

följdsformen, om denna är av sådant slag att avräkning kan ske, och i annat fall om och när påföljden undanröjs i senare dom.

3.2.4 Avräkning i högre instans

I samtliga nordiska länder kan vid fullföljd av talan göras avräkning i högre instans av häktningstid som infaller efter underretts dom. Avräkning sker då efter samma principer som i första instans. I Danmark och Norge är det numera fast praxis att ge avdrag för hela häktningstiden, när rättsmedel har använts mot underretts dom. Avdrag ges sålunda oberoende av vilken part som fört talan mot domen och oberoende av utgången av prövningen i högre instans. I Finland och Sverige synes man vara något mera restriktiv vid avräkning i högre instans. Enligt finsk och svensk rätt krävs i princip att den dömda har framgång med sin talan för att avdrag skall ges för häktningstid som infaller efter dom i lägre instans. Denna begränsning av avdragsmöjligheten i högre rätt är främst föranledd av antagandet att en liberalare regel skulle leda till att underrettsdomar i större utsträckning än som nu är fallet överklagas utan anledning.

Kommittén är enig i sin uppfattning att avräkning av häktningstid bör göras också i högre instans och efter samma grunder som gäller för avräkning som sker i första instans.

Det finns risk för att frekvensen av överklagade mål ökar, om rätten att avräkna häktningstid efter underretts dom utvidgas. Detta kan komma att medföra en ökad belastning på åklagar- och domstolsväsendets resurser. Kommittén anser det dock vara principiellt oriktigt att begränsa tillströmningen av mål till högre rätt genom restriktiva avräkningsregler. För den som är på fri fot gäller inte några sådana restriktioner. Den häktade är således med en sådan ordning betydligt sämre ställd än den som är på fri fot. Kommittén förordar därför, att avräkning av häktningstid i högre instans skall vara obligatorisk och ske utan hänsyn till resultatet av användningen av rättsmedel. Från finsk sida görs dock den reservationen att en sådan ordning inte torde kunna genomföras i Finland utan en samtidig reform av reglerna om fullföljd av talan.

3.2.5 Avräkning av frihetsberövande i utlandet

De hittills gjorda övervägandena i avräkningsfrågan har avsett sådant straffprocessuellt frihetsberövande som har förekommit i domslandet. I samband med lagföring för brott kan emellertid också uppkomma fråga om avräkning av frihetsberövande som på grund av brottet har ägt rum utomlands. Detta blir särskilt aktuellt vid lagföring efter utlämningsförfarande.

I samband med begäran om utlämning för brott kan sålunda den som i annat land begärs utlämnad bli omhändertagen i det

landet i avbidan på prövning av utlämningsfrågan eller verkställighet av utlämningsbeslut. Sådant omhändertagande kan på grund av efterlysning ske redan innan utlämningsframställning görs. Frihetsberövande av detta slag kan bli långvarigt, upp till flera månader. Lagföring för brott kan även överföras från ett land till ett annat utan samband med utlämningsförfarande. Sålunda kan t. ex. ett mål på gärningslandets initiativ föras över till hemlandet, där den misstänkte befinner sig, för att handläggas i det landet. Också i sådana fall kan den misstänkte ha varit berövad friheten i annat land än domslandet på grund av misstanke om brottet.

Frihetsberövande i utlandet på grund av misstanke om det brott som senare leder till ådömande av påföljd i det egna landet bör enligt kommitténs uppfattning i princip avräknas efter samma grunder som gäller för anhållande och häktning som har verkställts i det egna landet. Emellertid kan de straffprocessuella frihetsberövanden som förekommer i utomnordiska länder markant skilja sig från vad som gäller inom Norden. Sådant frihetsberövande kan sålunda vara lindrigare än i de nordiska länderna, t. ex. ha formen av husarrest, eller strängare och för den intagne mer fysiskt och psykiskt påfrestande än de nordiska formerna av straffprocessuellt frihetsberövande. Kommittén anser därför att man inte bör uppställa någon generell regel om att straffprocessuellt frihetsberövande i utlandet skall avräknas efter samma precisa regler som bör gälla för inhemskt frihetsberövande. Kommittén förordar i stället att de nordiska avräkningsreglerna på grund av de skiftande förhållanden som kan förekomma i sådana fall skall medge avräkning i skälig omfattning. Därmed förutsätter dock kommittén, att frihetsberövande, som har skett i annat nordiskt land, med hänsyn till den nordiska rättsligheten på området regelmässigt avräknas fullt ut i enlighet med den förut förordade obligatoriska avräkningsregeln. Detsamma bör gälla sådant frihetsberövande i utomnordiskt land som har varit likartat det frihetsberövande som äger rum i de nordiska länderna efter anhållnings- eller häktningsbeslut.

3.3 Avräkning av häktningstid efter dom som sedermera vinner laga kraft

I samtliga nordiska länder kan det i samband med dom i brottmål beslutas att den dömda skall i häkte avvakta att domen vinner laga kraft. Frågan om sådan häktningstid kan tillgodoräknas den dömda som strafftid behandlas i ländernas lagstiftning om verkställighet av frihetsstraff. I Danmark anses verkställigheten påbörjad när domen meddelas. Den häktade får således helt tillgodoräkna sig häktningstid som infaller efter domen. Enligt de

nyligen ändrade finska bestämmelserna är den häktades möjligheter att få räkna häktningstid som strafftid beroende av om den dömde samtycker till att domen får verkställas omedelbart. Om den dömde inom viss tid avstår från att fullfölja talan mot domen, räknas strafftiden från den dag domen meddelades och i annat fall från den dag samtycke lämnades. Enligt norsk praxis ges fullt avdrag för tid i häkte efter domens meddelande. I svensk rätt regleras förhållandet mellan häktningstid och straffverkställighet på i princip samma sätt som i finsk rätt. Enligt huvudregeln börjar strafftiden inte löpa förrän domen har vunnit laga kraft mot den dömde. För att häktningstiden skall inräknas i strafftiden fordras att den dömde avger en bindande förklaring att han avstår från talan mot domen. Ges sådan förklaring inom viss tid, räknas strafftiden från den dag domen meddelades.

Kommittén har i det föregående förordat obligatorisk avräkning av häktningstid före dom. I konsekvens härmed bör också häktningstid efter dom som sedermera vinner laga kraft tillgodoräknas den dömde vid verkställighet av frihetsstraff. Sådan avräkning bör ske utan krav på bindande förklaring att avstå från fullföljd i målet.

Vidare bör den som vid fullföljd av talan till högre instans får avslag på sin begäran att få målet upptaget till prövning få räkna häktningstid efter dom i lägre instans som strafftid. Detta får anses som en nödvändig följd av den föreslagna regeln att den som fullföljer talan utan framgång får straffet reducerat med häktningstiden.

Stockholm den 4 juni 1971.

Knud Waaben
Rolv Ryssdal

Östen Elfving
Holger Romander